Điểm mới của giáo dục địa phương trong chương trình giáo dục phổ thông 2018 và những vấn đề đặt ra đối với công tác tổ chức bản thảo sách

TRẦN THỌ XƯƠNG
Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam; Email: xuongxb.gd@gmail.com

Tóm tắt: *Bài viết phân tích sự đổi mới nội dung giáo dục địa phương theo Chương trình giáo dục phổ thông (CTGDPT) 2018 với cơ sở so sánh là nội dung giáo dục địa phương trong chương trình trước đó - CTGDPT 2006. Từ đó, chỉ ra sự khác biệt và những vấn đề đặt ra với công tác tổ chức bản thảo sách phục vụ nội dung này để các đơn vị, cá nhân tham gia tổ chức bản thảo chú ý trong quá trình tác nghiệp.*
Từ khóa: *giáo dục địa phương; tổ chức bản thảo; biên tập viên.*

1. Đặt vấn đề

Trong CTGDPT năm 2018, hoạt động giáo dục, nội dung giáo dục có những sự đổi mới hoàn toàn so với CTGDPT năm 2000 hay năm 2006 và được quan tâm hơn. Ví dụ như hoạt động trải nghiệm là một hoạt động giáo dục mới, giúp học sinh được trải nghiệm thực tiễn, bày tỏ, thể hiện tình cảm, cảm xúc và sáng tạo, giải quyết những vấn đề trong thực tiễn.

Bên cạnh hoạt động trải nghiệm, giáo dục địa phương (GDĐP) cũng được tách thành nội dung giáo dục riêng biệt. Tuy không mới lạ, nhưng GDĐP đã được quan tâm và dành vị trí riêng biệt tương đương với các môn học và các hoạt động giáo dục khác. Theo đó, nội dung GDĐP ở cấp tiểu học được tích hợp vào hoạt động trải nghiệm và một số môn học khác. Ở cấp trung học cơ sở và trung học phổ thông, nội dung giáo dục địa phương có vị trí và vai trò tương đương với các môn học khác[(1)].

2. Điểm khác biệt của nội dung giáo dục địa phương trong CTGDPT 2006 và năm 2018

Thứ nhất, nội dung GDĐP chính thức có vai trò tương đương các môn học khác và có vị trí độc lập trong chương trình giáo dục tổng thể. Trong CT-GDPT năm 2006, nội dung GDĐP được để cập như là thành tố trong tổng thể của một số môn học. Khác với Chương trình năm 2006, nội dung GDĐP trong Chương trình năm 2018 đã có vị trí độc lập, tương đương với các môn học khác. Theo đó, nội dung giáo dục này được tích hợp vào các môn học khác ở cấp tiểu học, còn cấp trung học, nội dung này có tới 35 tiết và được coi như "một môn học độc lập". Nó có số tiết tương đương với các môn học khác như: Giáo dục công dân, Mỹ thuật, Âm nhạc, Tin học ở cấp Trung học (bao gồm cả Trung học cơ sở và Trung học phổ thông). Và nó không còn là *"góp phần hoàn thành mục tiêu của mỗi môn học"* mà nó góp phần hoàn thành mục tiêu của CTGDPT.

Thứ hai, điểm khác biệt lớn nhất đối với sách GDĐP trong Chương trình 2018 so với Chương trình 2006 là không có Ngữ văn địa phương, không có Lịch sử địa phương, không có Địa lý địa phương mà có "sách/ tài liệu giáo dục địa phương". Ở cuốn sách đó, tổng hòa những vấn đề mang tính thời sự và truyền thống của địa phương đó, bao gồm những mạch nội dung cơ bản: Lịch sử, văn hóa, truyền thống; Địa lý, kinh tế, hướng nghiệp; Chính trị, xã hội và môi trường.

Cuốn sách GDĐP theo Chương trình 2018 là chỉnh thể nhất quán các nội dung trong một lớp học, trong cấp học và toàn bộ chương trình học. Khác với cuốn GDĐP trong Chương trình 2006, sách GDĐP theo Chương trình 2018 chứa đựng không chỉ những vấn đề mang tính truyền thống vốn có của địa phương mà còn có các nội dung mang tính thời sự của địa phương đó, địa phương chủ động lồng ghép giáo dục nội dung theo định hướng phát triển của tỉnh mình. Như vậy, tính thời sự của từng địa phương đã được nhấn mạnh và chú trọng.

Thứ ba, là một nội dung giáo dục độc lập, GDĐP được quy định cụ thể về kiểm tra, đánh giá hoạt động học tập của học sinh.

Kết quả học tập nội dung GDĐP cũng là một thành phần quan trọng trong đánh giá kết quả học tập

của học sinh trong từng kì và cả năm học. Nếu học sinh được đánh giá là *Chưa đạt* nội dung GDĐP và chưa đạt một môn học nào đó, học sinh sẽ không được lên lớp. Điều này cho thấy vai trò ngày càng quan trọng của GDĐP.

Việc thay đổi nhận thức về vai trò và phương pháp dạy học nội dung GDĐP là chủ trương hoàn toàn đúng đắn của Đảng và Nhà nước. Thông qua nội dung GDĐP, học sinh được học những kiến thức gần gũi gắn với nơi mình sinh ra và lớn lên; giúp duy trì những giá trị truyền thống và học sinh có ý thức xây dựng quê hương mình ngày càng phát triển.

Thứ tư, theo chương trình mới, GDĐP là một nội dung bắt buộc trong CTGDPT, góp phần hoàn thiện mục tiêu của chương trình. Vì vậy, GDĐP cần phải được triển khai đồng bộ với sách giáo khoa để nhà trường, các thầy cô giáo sắp xếp kế hoạch dạy học, kiểm tra đánh giá; các em học sinh có cơ hội học tập nội dung GDĐP trải dài suốt năm học.

Thứ năm, đổi mới trong công tác biên soạn và thẩm định tài liệu.

Thực hiện CTGDPT những năm trước đây, Ủy ban nhân dân các tỉnh thành phố chủ động biên soạn tài liệu về địa phương mình để phục vụ công tác dạy và học nội dung ở địa phương mình; hoặc các thầy cô giáo chủ động tìm và biên soạn tài liệu để phục vụ hoạt động dạy học. Đến với CTGDPT mới, nội dung GDĐP "phải" do Ủy ban nhân dân các tỉnh/ thành phố chủ trì biên soạn và tổ chức thẩm định. Theo đó, Ủy ban nhân dân các tỉnh/ thành phố chịu trách nhiệm biên soạn và thẩm định nội dung GDĐP và báo cáo Bộ GDĐT phê duyệt.

Như vậy, vai trò của các cơ quan quản lý nhà nước trong biên soạn và thẩm định nội dung GDĐP đã rõ: Ủy ban nhân dân các tỉnh chịu trách nhiệm biên soạn và thẩm định, Bộ GDĐT ra quyết định phê duyệt.

3. Những vấn đề đặt ra đối với công tác tổ chức bản thảo sách GDĐP theo CTGDPT 2018

Những điểm mới trong CTGDPT 2018 về nội dung GDĐP không chỉ đặt ra những vấn đề, những băn khoăn trăn trở với cơ quan quản lý giáo dục các cấp, với các thầy cô giáo tham gia giảng dạy nội dung này mà còn đặt ra những vấn đề với công tác tổ chức bản thảo sách GDĐP.

Thứ nhất, xác lập vai trò trong công tác tổ chức bản thảo của nhà xuất bản.

Theo CTGDPT, Ủy ban nhân dân các tỉnh/ thành phố chịu trách nhiệm về công tác biên soạn, thẩm định và triển khai nội dung GDĐP tại các tỉnh mình. Như vậy, đơn vị chủ trì công tác tổ chức bản thảo là các địa phương.

Theo như thực tế triển khai trong 2 năm, không có bất kì địa phương nào độc lập tổ chức biên soạn và thẩm định nội dung GDĐP mà không kết hợp với một nhà xuất bản nào. Trong quá trình hợp tác, các nhà xuất bản sẽ được các địa phương "ủy quyền" công tác tổ chức biên soạn, biên tập và trình bày minh họa…

Với các nhà xuất bản, đây là "mảnh đất màu mỡ" chưa có người khai phá và chưa có công cụ để khai phá. Bởi, đối với sách này, tiêu thụ sản phẩm gần như nắm chắc nếu các đơn vị chiếm lĩnh được thị trường, không có sự chen chân của các nhà xuất bản khác. Bởi, mỗi địa phương chỉ có một cuốn sách GDĐP cho một lớp và cũng chỉ phát hành được ở tỉnh đó, em học sinh nào cũng phải học, phải mua; không mua của đơn vị chiếm lĩnh thị trường thì không thể mua được ở đâu. Hơn nữa, các nhà xuất bản có thể thông qua sự phối kết hợp này để mở rộng thị trường.

Vấn đề đặt ra là, làm thế nào để chiếm lĩnh được thị trường; trong khi chưa có công cụ khai phá, chưa có kinh nghiệm trong tổ chức bản thảo sách này? Đây là một vấn đề cần phải nghiên cứu hết sức kĩ lưỡng bởi các nhà xuất bản vì hiện nay, tất cả các địa phương, các cơ sở giáo dục đều còn mới mẻ, lạ lẫm, thị trường còn nhiều xáo trộn; nếu các nhà xuất bản không đẩy mạnh chiếm lĩnh thị trường thì sau này sẽ không thể thay đổi hay tìm kiếm thêm thị trường mới.

Thứ hai, đội ngũ tác giả, biên tập viên tổ chức bản thảo, các chuyên gia (gọi chung là nhóm làm sách) đều chưa có nhiều kiến thức, kinh nghiệm biên soạn sách GDĐP theo CTGDPT mới. GDĐP theo CTGDPT 2018 là một nội dung tương đối mới; đặc biệt, với những sự khác biệt đã đề cập ở trên, rất hiếm các thành viên của nhóm làm sách có nhiều kiến thức, kĩ năng và kinh nghiệm xây dựng bản thảo sách. Điều này đặt ra vấn đề, nếu không có kiến thức lý luận về chương trình và kiến thức về địa phương thì không thể nào xây dựng được một cuốn tài liệu hoàn chỉnh về nội dung và hình thức. Nhóm làm sách, nếu có kinh nghiệm cũng là kinh nghiệm về xây dựng sách GDĐP cho GDPT cũ, dễ dẫn đến tình trạng "bình mới, rượu cũ".

Để khắc phục được tình trạng này, công tác tổ

chức bản thảo, trước tiên phải tập hợp được nhóm làm sách có trình độ chuyên môn cao. Trình độ chuyên môn của nhóm làm sách phải trải đủ ba nhóm nội dung theo chương trình mới đó là: lịch sử, văn hóa truyền thống; địa lý kinh tế, hướng nghiệp; chính trị, xã hội, môi trường. Không thể thiếu bất kì chuyên gia của nhóm nội dung nào nếu không sẽ không đảm bảo chất lượng của tổng thể.

Để bù đắp được sự thiếu hụt kinh nghiệm và tri thức về nội dung GDĐP theo CTGDPT mới, đơn vị tổ chức bản thảo cần tổ chức tập huấn, nâng cao hiểu biết về nhóm làm sách về GDĐP, nâng cao kĩ năng biên soạn sách theo CTGDPT.

Thứ ba, các nhà xuất bản chưa từng tham gia tổ chức bản thảo sách GDĐP nên chưa có quy trình tổ chức bản thảo sách này.

GDĐP trong CTGDPT năm 2018 được coi như một "môn học độc lập"; sách được Bộ GDĐT phê duyệt. Với tính chất quan trọng như vậy, sách này cũng cần phải có quy trình tổ chức bản thảo rõ ràng; có các bước đánh giá, nghiệm thu trong quy trình để bản thảo đáp ứng được các tiêu chí thẩm định, đồng thời đáp ứng được tiến độ đổi mới sách.

Thứ tư, tổ chức bản thảo phải đáp ứng được lộ trình đổi mới sách giáo khoa, kịp thời cung cấp học liệu cho toàn thể giáo viên và học sinh.

Với CTGDPT năm 2018, GDĐP đây là một môn học độc lập với những các yêu cầu cần đạt đặc thù, nếu không có tài liệu, không có nội dung, giáo viên không thể tự do tích hợp vào môn học của mình. Là môn học độc lập, không có khung nội dung, không có tài liệu, nhà trường không thể phân công kế hoạch dạy và học; không thể sắp xếp thời khóa biểu, nhân sự phù hợp. Vì vậy, công tác tổ chức bản thảo bắt buộc phải giúp hoàn thành nội dung các lớp theo lộ trình đổi mới sách giáo khoa, để đồng thời đảm bảo quyền được học của các em học sinh và giúp các nhà trường thuận lợi trong triển khai nội dung này.

Yêu cầu là thế, song trong thực tế hơn hai năm triển khai vừa qua, có không ít các địa phương không đáp ứng được yêu cầu này. Việc biên soạn và hoàn thiện tài liệu thường đi sau lộ trình đổi mới sách giáo khoa từ 1 đến 2 năm. Đây là điều cần phải nghiêm túc xem xét và đánh giá, rút kinh nghiệm bởi cả các địa phương và các đơn vị phối hợp với các địa phương để thực hiện công tác tổ chức bản thảo để đảm bảo quyền lợi cho các em học sinh, góp phần hoàn thành mục tiêu đổi mới giáo dục.

Thứ năm, tài liệu phải đáp ứng được các yêu cầu về cả nội dung và hình thức.

Sách GDĐP theo CTGDPT 2018 phải đáp ứng được các yêu cầu về nội dung theo quy định của Chương trình và phù hợp với các sách khác. Nội dung GDĐP không được phép còn là một "tập hợp cơ học những vấn đề của địa phương" mà nó phải là một cuốn tài liệu có phương pháp biên soạn, cách tiếp cận riêng. Tổng thể cuốn sách phải có sự hài hòa giữa các vấn đề của địa phương.

Thứ sáu, công tác tổ chức bản thảo phải góp phần tháo gỡ những vướng mắc, bất cập trong quá trình hợp thức hóa tài liệu. Như đã đề cập phía trên, sách GDĐP sẽ được Ủy ban nhân dân tỉnh thẩm định và trình Bộ GDĐT phê duyệt. Điều này có điểm bất cập khá lớn, đó là đơn vị thẩm định tài liệu (đơn vị tham gia nghiên cứu kĩ, hiểu biết sâu sắc về địa phương) thì không được phê duyệt tài liệu dùng ở địa phương mình. Trong khi đó, đơn vị không thẩm định tài liệu thì giữ vai trò phê duyệt tài liệu. Vậy, khi tài liệu có những thiếu sót về nội dung và hình thức thì đơn vị nào sẽ chịu trách nhiệm: đơn vị thẩm định hay đơn vị phê duyệt?

Một vấn đề nữa, việc thẩm định và phê duyệt được thực hiện bởi hai cơ quan khác nhau, tất yếu sẽ phải thành lập hai hội đồng thẩm định hoặc có vai trò như thẩm định; điều này sẽ dẫn đến nhiều ý kiến trái chiều xung quanh sách; những ý kiến này có thể phù hợp hoặc không phù hợp; song, nó đều ảnh hưởng đến việc phê duyệt tài liệu. Vì vậy, đơn vị tổ chức bản thảo phải phối hợp với địa phương có những kiến nghị với cơ quan có thẩm quyền về những bất cập, khó khăn trong quy trình thẩm định, phê duyệt tài liệu. Đồng thời, cũng có những phương án để chuẩn hóa tài liệu về cả hình thức và nội dung, để dù có một hay nhiều hơn một hội đồng thì tài liệu vẫn có thể được phê duyệt.

Để nội dung GDĐP thực hiện kịp thời và có hiệu quả, đơn vị, cá nhân tham gia công tác tổ chức bản thảo sách về nội dung này cần nghiên cứu kĩ sự khác biệt trong đổi mới nội dung giáo dục này. Đồng thời, cần có biện pháp giải quyết những vấn đề đặt ra trong công tác tổ chức bản thảo sách GDĐP./.

(1) Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Thông tư ban hành CT-GDPT,* Hà Nội.